

Ton Frenken (1930-2005)

Ik hoorde voor het eerst van Ton Frenken in 1967 toen ik nog op de middelbare school zat en met mijn klas de expositie over Jeroen Bosch in het Noordbrabants Museum bezocht. Ton was de grote gangmaker van deze memorabele expositie. Wie weet hoe moeilijk het tegenwoordig is om 16e-eeuwse panelen in bruikleen te krijgen, kan niet anders dan bewondering hebben voor wat Ton toen presteerde. 's-Hertogenbosch kreeg plotseling betekenis als een stad met en van cultuur. Ton is de rest van zijn leven geobsedeerd gebleven door de Bossche schilder, voor wie hij ook na afloop van de tentoonstelling onvermoeid aandacht is blijven vragen. Zijn wens om in de stad een *Jeroen Bosch Centrum* te vestigen heeft hij uiteindelijk niet zelf kunnen realiseren. Daar is hij teleurgesteld over geweest.

Maar niemand zal kunnen beweren dat het niet zijn verdienste is dat deze stad oog kreeg voor de beroemdste Bosschenaar. Alles wat nu op het gebied van Jeroen Bosch gebeurt, is mede gebaseerd op Tons inspanningen om deze schilder onder de aandacht te brengen.

De laatste keer dat ik Ton ontmoette spraken we over zijn 75e verjaardag en zijn plannen voor een overzichtstentoonstelling. Want Ton was ook zelf schilder. Hij was ook jurist, en leraar, en regelaar, maar in het diepst van zijn ziel vooral een kunstenaar, met veel bewonderaars in binnen- en buitenland. Ook ik heb zijn werk altijd zeer bewonderd. Ton Frenken heeft een boeiende ontwikkeling doorgemaakt waarbij hij de afgelopen vijftig jaar verschillende stromingen verkende. Uiteindelijk vond hij zijn stijl in de prachtige verstilde, abstract geschilderde doeken

in zeer zorgvuldig afgewogen kleuren. Ondanks de schijnbare eenvoud van compositie en het beperkte coloriet wist hij zijn werk een diepte mee te geven die vaak tot diepgang werd. Het zijn werken met een sterke spirituele kracht die aanzet tot meditatie. Met zijn overlijden is er een eind gekomen aan het leven van een markante man die zijn stempel heeft gezet op deze stad. Als kunstenaar zal hij nog lange tijd bewonderaars trekken.

Jan van Laarhoven

Ton Frenken was de grote man achter de Jeroen Bosch tentoonstelling in 1967. Hier leidt hij koningin Juliana en prinses Margriet rond. Rechts kijkt de voorzitter van de organiserende stichting, mr. J.A. de Roy van Zuydevijn, toe. Prinses Beatrix en Prins Claus waren tevoren bij de opening aanwezig geweest.

Unnen hillen tèt niks, veul volk, de pliesie en dan...

Het ene pronkjuweel leidt tot het andere. Op zondag 19 december 2004 om 15.11 uur werd in de bouwhal van de Oeteldonksche Club een nieuw monument onthuld. Geen gedenksteen voor een vorstelijk of edelachtbaar personage of voor een van de Oeteldonkse dorpsnotabelen, maar een standbeeld voor al die 'gewone' mannen en vrouwen die al jarenlang geestdriftig bouwen aan de optocht die op carnavalsmaandag door Oeteldonk trekt. Een standbeeld voor de bouwers van de kleine en grote wagens, geboetseerd door niemand minder dan de minister-president zelve. En zoals dat hoort bij een Oeteldonkse creatie werd het een kleurrijk kunstwerk, vervaardigd met creativiteit en doorzettingsvermogen, met behulp van lijm en veel, héél veel papier. Want zoveel papier als jaarlijks nodig is om de lange en fraaie optocht van Oeteldonk te realiseren, zoveel papier gebruikte auteur Rob van de Laar om de geschiedenis van de 'Grote optochten' van Oeteldonk te boekstaven. De uitgevers hebben bepaald niet op het aantal bladzijden bekibbeld, hetgeen ook geldt voor het aantal illustraties. Het Bossche gezegde 'veul is lekker' is met zichtbaar genoegen in praktijk gebracht. Het boek biedt een overzicht van de jaarlijkse carnavalsoptochten te 's-Hertogenbosch, van 1882 tot 2004. De auteur gaat – gedeeltelijk met herhaling van een in 1992 door hem gepubliceerde inleiding – in op de hoogte- en dieptepunten van het Bossche carnaval, het aanvankelijke verzet en de geleidelijke acceptatie door kerkelijke en burgerlijke overheden en de toene-

mende organisatiegraad binnen Oeteldonk. En uiteraard op de optochten die na de Tweede Wereldoorlog steeds fraaier en langer werden – met uitzondering van de jaren zestig en zeventig, toen deelname van wagens uit Bergen op Zoom en Rosmalen noodzakelijk bleek om respectievelijk kwaliteit en omvang op peil te houden. Vervolgens behandelt hij uiteenlopende zaken die spelen bij de organisatie van een optocht: ontwerpen en ontwerpers, bou-

Muziekstuk van 'Hannes Krassert' (M.J. Bouman) uit 1886, met als thema de Carnavalsoptocht

wers en bouwclubs, aspecten als kwaliteit en uitvoering en uiteraard de problematiek rond de bouwhal.

Wie Van de Laar al niet kent als *aficionado* van het Bossche carnaval, leert hem in dit boek wel kennen. Hij doet uitspraken als: 'Het Bossche carnaval is uniek' en

De optocht op 2 maart 1981 (Foto Stadsarchief)

noemt het spel rond Oeteldonk 'mondiaal' uniek. En hij beweert: "s-Hertogenbosch is wellicht de enige stad in Nederland waar de inwoners het feest aantoonbaar zijn blijven vieren vanaf de Middeleeuwen tot nu". Nou, ik weet er nog wel een paar. Maar het zij hem vergeven. Van de Laar toont zich betrokken bij het feest, een carnavalist *pur sang*, een ingewijde die van de hoed en de rand weet. Dat siert hem, maar het is tegelijk ook zijn zwakte. Wat meer distantie – hoe paradoxaal ook wanneer het om een dergelijk festijn gaat – zou het boek ten goede zijn geko-

men. Want hoe groot is de historische relevantie van de jury-samenstelling in 1946 of het ultimatum van de Federatie van 14 december 1981 inzake de bouwhal? Wat minder aandacht voor de details ware beter geweest. De auteur lijkt echter de op pagina 122 afgedrukte krantenkop ter harte te hebben genomen en heeft dan ook maar 'efkes niks' geschraapt.

Bij een boek als dit mag de vormgeving niet onvermeld blijven. De samensteller heeft gekozen voor een bonte en carnavaleske opmaak, met heel veel krantenknipsels en foto's die de optochten van opeenvolgende jaren in beeld brengen. Dat is dan ook de kracht van dit boek geworden: een kijk-

en bladerboek met ontelbare leuke afbeeldingen en een speelse vormgeving. Zo leveren de kleine vierkante in duotone geplaatste fototjes – vermoedelijk *stills* uit een film waarop de biezen pèrdjes steigerend voorbij komen – bij snel doorbladeren ook inderdaad het effect van de film op. Het is alleen jammer dat de bijschriften bij de afbeeldingen zo stiefmoederlijk zijn behandeld. De plaats ervan onderaan de bladzijden en de gekozen korpsgrootte komen de leesbaarheid bepaald niet ten goede. Wie op carnavalsmaandag langs de route van de optocht staat, stampt zich enkele uren de voeten warm op de tonen van gezellige muziek. Uiteraard worden ook wel wat minder zuivere noten geblazen. Maar wie van carnaval houdt, ondergaat alleen de gezelligheid en de warmte die de muziek teweegbrengt. Zo zal het ook de lezer van dit boek vergaan. Want een gezellig boek is het geworden. En zoals gezegd, een monument voor Oeteldonk en voor zijn bouwers. Tot slot: vergis ik mij, of is het grijnzende 'jungske' met cowboyhoed, rechts op de omslagfoto, de auteur zelf? De gelaatsuitdrukking en het hoofddekseel wijzen in die richting ...

Rob van de Laar, *Unnen hillen tèt niks, veel volk, de pliesie en dan... De Oeteldonkse 'Grote Optochten', 1882-2004* (s-Hertogenbosch: Adr. Heinen Boekhandel i.s.m. de Stichting Archeologie, Bouwhistorie en Cultuur en de Stichting 'Oeteldonksche Club van 1882', [2004])

* Doctorandus Momus geldt internationaal als een groot deskundige op het gebied van de fop- en schertstraditie. Hij deed veldwerk in de belangrijkste carnavalssteden van de wereld en publiceerde daarover in boeken en gezaghebbende vaktijdschriften. Momus ontving voor zijn belangwekkende activiteiten ten behoeve van de carnavalsgeschiedenis reeds verschillende hoge onderscheidingen.

Nieuws van het Stadsarchief

Openingstijden

Het Stadsarchief aan de Bloemenkamp 50 (achter De Arena) is geopend van dinsdag tot en met vrijdag van 09.30-17.00 uur en op zaterdag van 09.00-15.00 uur. Dit geldt niet voor de volgende dagen: op maandag 28 maart (Pasen), zaterdag 30 april (Koninkinnedag), donderdag 5 mei (Hemelvaart en Bevrijdingsdag), vrijdag 6 mei (Hemelvaart), zaterdag 7 mei (Hemelvaart) en maandag 16 mei (Pinksteren) is het archief gesloten.

Aanwinsten

Overheidsarchieven en collecties:
Van Berchmanianum Nijmegen (Ned. Provincie der Jezuïeten): o.a. ingekomen brieven bij het stadsbestuur van 's-Hertogenbosch 1554-1703, retroacta van het huis 'De Gouden Ring' bij de Vismarkt 1307-1635, foto's feest v.d. Does de Willebois 1909, en drukwerk; 1 doos

Particuliere archieven:

- Dagboeken v/d Heijden en Bijnen betreffende de bevrijding van resp. 's-Hertogenbosch en Berlicum
- Aanvulling archief Nederlandse Christen Vrouwenbond, afdeling 's-Hertogenbosch 1991-2004, 1 m¹
- Cavent Zorggroep 1996-2004, 3 m¹
- Stichting Hartje 's-Hertogenbosch 1995-2004, 5 m¹

Beeldmateriaal op internet

Sinds kort is een klein deel van de beeldcollectie toegankelijk via internet. De komende tijd zal dit regelmatig worden aangevuld. In totaal zijn nu ruim 7000 historische opnamen over de gemeente 's-Hertogenbosch te bekijken via de website www.stadsarchief.nl.

U dient dan onderaan op het balkje 'Archieven en collecties' te klikken, en komt dan op de pagina waar u kunt zoeken in de fotocollectie. Overigens zal vanwege de digitalisering van de beeldcollectie de komende tijd een gedeelte van het originele materiaal tijdelijk niet of beperkt toegankelijk zijn in het Stadsarchief aan de Bloemenkamp.

Studiedag Oud Stadsarchief

Op 25 november 2004 werd de Inventaris van het Oud Administratief Archief van 's-Hertogenbosch aangeboden. Mr. Jozef Hoekx werkte vele jaren aan de totstandkoming van de inventaris en nadat hij met pensioen ging mocht drs. Valentijn Paquay nog enkele jaren aan de afronding werken. Duizenden archiefstukken vanaf 1262 zijn nu voor de onderzoeker en belangstellende toegankelijk omdat deze dankzij deze inventaris te vinden zijn. Aan de feestelijke aanbieding van de inventaris ging een middag vooraf met boeiende lezingen over verschillende aspecten uit de stedelijke geschiedenis van de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden. De Belgische historica dr. Jacqueline van Leeuwen vertelde het verhaal van de rijk versierde stadhuizen in de Zuidelijke Nederlanden. Ornamenten en beeldhouwwerken beelden de macht uit van de steden en hun bestuurders. De versieringen stralen een duidelijke boodschap uit. Dr. Ad van Drunen belichtte de verschillende bouwfasen van het stadhuis en pleitte voor een integrale geschiedschrijving van de Bossche stadhuizen door de BAM en het Stadsarchief. De Utrechtse hoogleraar Prak belichtte het fenomeen 'stad' in de de vroegmoderne tijd. Ook 's-Hertogenbosch, hoofdstad van een

Generaliteitsland, kon zich in hoge mate gedragen als een 'republiekje' binnen de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Alle steden in ons land vertoonden trekken van autonome stadstaatjes. De Amsterdamse historica dr. Gabriëlle Dorren liet zien dat geschiedenis over mensen gaat. Ze nam de toehoorders mee naar het leven in Haarlem in de zeventiende en achttiende eeuw. Ruzies en vriendschappen, geluk en verdriet van burgers en stedelingen in de verschillende buurten zullen niet veel hebben afgeweken van wat zich in onze stad voordeed. Valentijn Paquay schonk in zijn slotwoord aandacht aan de belangrijke functies van de stedelijke secretarie. In de 18e eeuw was het Bossche stadhuis ook ingericht met het oog op de werkzaamheden die goed bestuur en rechtspraak vereisten. Dit jaar zullen de verschillende lezingen in een speciale uitgave van het Stadsarchief verschijnen.

De *Inventaris van het archief van de stad 's-Hertogenbosch 1262-1810* is te koop bij het Stadsarchief voor € 34,95.

Colofon

Bossche Bladen is een driemaandelijks uitgave van het Stadsarchief 's-Hertogenbosch, Afdeling Bouwhistorie, Archeologie en Monumenten (BAM) van de Gemeente 's-Hertogenbosch, de Cultuurhistorische vereniging 'De Boschboom' en het Noordbrabants Museum.

Redactie

Jan Buiks (eindredacteur)
Paul Huys Janssen
Hans Janssen
Aart Vos (hoofddredacteur)
Greet Welten
Ank Wouters

Vaste medewerkers

Harry J.P.M. van den Berselaar
Marcel van der Heijden
Jac.J. Luyckx
Cor Swanenberg

Redactieraad

Rolf Hage
Jan van Laarhoven
Hans Meester

Redactieadres en informatie

Stadsarchief 's-Hertogenbosch
Postbus 12345
5200 GZ 's-Hertogenbosch
telefoon: (073) 615 52 95

Abonnementen

€ 18,- per jaar
Alle correspondentie over abonnementen:
Drukkerij Biblo B.V. 's-Hertogenbosch
Speldenmakersstraat 17
5232 BH 's-Hertogenbosch
telefoon: (073) 641 03 35
Beëindiging van het abonnement:
Schriftelijk, 1 maand voor het nieuwe kalenderjaar

Losse nummers

Via de boekhandel of Stadsarchief:
€ 5,- (excl. portokosten)

Advertenties

Stadsarchief 's-Hertogenbosch
Jac. Biemans, telefoon: (073) 615 52 95

Ontwerp en opmaak

Nika Grafische Vormgeving, Vught

Druk

Drukkerij Biblo B.V. 's-Hertogenbosch

Copyright

Stadsarchief 's-Hertogenbosch, maart 2005

Publicatie of overname van artikelen (geheel of gedeeltelijk) is slechts toegestaan met schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN 1389-9074

Foto omslag voorzijde

*Detail uit de kaart van de 'Slag bij Empel' in 1585
(zie het artikel over het wonder van Empel in deze aflevering)
(Stadsarchief, Historisch Topografische Atlas)*

Foto omslag achterzijde

*23 april 1953 op de foto voor de Sint-Jan
(Stadsarchief, collectie Farla-Van Mackelenbergh)*

Noordbrabants
Museum 's-Hertogenbosch

's-Hertogenbosch

